

DE AGENDA XL

12 09 15

DE AGENDA XL

12 09 15

Uitgave ter gelegenheid van De Agenda XL, 2015
Uitgegeven door: Lectoraat Podiumkunsten in Transitie
Fotografie & vormgeving: Michiel Cotterink
Eindredactie: Anoeck Nuyens
Teksten: Fanne Boland, Luc de Groen, Marijke Hoogenboom,
Tobias Kokkelmans, Lara Staal, Anoeck Nuyens
Met dank aan: Het Nederlands Theater Festival & Frascati Theater
Copyright: De Agenda, 2015

De Agenda is een vanuit de sector zelf geïnitieerde reeks bijeenkomsten die moeten leiden tot een ander gesprek over de toekomst van de podiumkunsten in Nederland, gevoerd door allerlei generaties en vakgebieden. De Agenda is een plek van geëngageerde 'zelfreflectie', waar mensen voortdurend hun eigen denkbeelden kunnen vormen en 'slijpen' in gesprek met andere vakgebieden en generaties. Vanuit de agenda ontstaan op organische wijze kleinere allianties die het veld, diverse adviesraden, commissies en brancheorganisaties gevraagd en ongevraagd van advies voorzien.

Op 12 september 2015 vond de voorlopig laatste editie plaats van De Agenda: De Agenda XL.

Na een bewogen seizoen, met acht bijeenkomsten - van Rotterdam tot Arnhem - en maar liefst 400 individuele deelnemers, wilden we gezamenlijk afsluiten waar we zijn begonnen, in Amsterdam. In een extra lange sessie maakten we de balans op, blikten we terug én vooruit. We vroegen ons af: wat is er het afgelopen jaar gebeurd? Welke veranderingen hebben plaatsgevonden? Hoe ervaren we de rol en waarde van kunst in de samenleving? Ook stonden we stil bij een thema dat de laatste tijd steeds explicieter naar voren treedt, de zogenaamde 'uitholling van de sector'.

Wij zien met trots en enthousiasme dat De Agenda is uitgegroeid tot een informele structuur van mensen, ideeën en mogelijkheden. De Agenda hangt niet aan ons, de initiatiefnemers, maar is van iedereen die verlangt naar gezamenlijke uitwisseling - dwars door generaties en vakgebieden heen. Tijdens de Agenda XL engageerden zich een aantal deelnemers die in Arnhem een lokale versie van de Agenda hebben georganiseerd en door een ander groepje wordt op dit moment gesproken over ver-

dere voortzetting op breed niveau.

Na de fragmentering veroorzaakt door de bezuinigingen hebben we plots een instrument in handen om vanuit verschillende posities uit te wisselen en tot alternatieve ideeën te komen. Dus mocht er in de toekomst nood aan de man zijn, dan bestaat De Agenda. Met een razendsnel zelf-organiserend vermogen, een open communicatie en een directe invloed op het veld, de adviesorganen en de politiek.

Om jullie aan deze - onvoorspelbare - kracht ter herinneren, en misschien ook wel om jullie te verleiden De Agenda niet te vergeten, bieden we jullie dit boekje aan, een verslag van de 'voorlopig laatste' Agenda bijeenkomst in Amsterdam.

Keep the good spirits up, met solidaire groet,

*Simon van den Berg, Fanne Boland, Anne Breure,
Marijke Hoogenboom, Emke Idema, Tobias
Kokkelmans, Anoeck Nuyens en Lara Staal.*

De Agenda XL vond plaats op 12 september 2015 in Frascati 4/De Richel, in het kader van Nieuwe Grond/Nederlands Theater Festival. Reacties op of suggesties voor verspreiding van dit verslag graag aan: transitiebureau@gmail.com

#21

**Het theater ligt in de
stad en de stad ligt in
de wereld en de wanden
zijn van huid, ze hebben
poriën, ze ademen.**

1994

Marianne Van Kerkhoven

#24

Wij zijn in de gelegenheid om ons mensbeeld open te houden. Maar omdat er zoveel opties zijn, wordt geen enkel perspectief meer voor belangrijk gehouden. De veelheid aan opties leidt tot besluiteloosheid, de besluiteloosheid tot onverschilligheid en ervaring van zinloosheid. Die toestand kan er vervolgens toe leiden dat het liberale kader zelf als onbelangrijk wordt beschouwd. De liberaliteit verwaterd tot één van de opties, die je net als alle andere kunt verwerpen. Wat je direct waarneemt zijn de verwaarloozingsverschijnselen door vrijheid; de verwaarlozing van de vrijheid is moeilijker te zien. En dat is het drama van de vrijheid, een drama waarin alle Europese burgers acteur zijn, terwijl zij het gevoel hebben tot de toeschouwers te behoren.

2002

Rüdiger Safranski

Laten we niet vergeten: Het begin van De Agenda was klungelig, we hebben hem letterlijk in elkaar geknutseld.

REFLECTIES OVER EEN BEWEGING

Lara Staal & Marijke Hogenboom

Lara:

www.woorden-boek.nl

Beweging: 1. Niet stilstaan, in beweging zijn.

Marijke:

2. Van plaats of positie veranderen, een beweging maken.

Lara:

3. Organisatie.

Marijke:

4. Elke vorm van verplaatsing van een organisme of delen daarvan ten opzichte van de omgeving.

Lara:

Beweging: dynamiek, manoeuvre, actie, verplaatsing.

Marijke:

Beroering, gevoel.

Lara:

Commotie, gemanierdheid, vertier, bedoening, drukte, gewoel, opschudding.

Marijke:

Laten we niet vergeten: Het begin van De Agenda was klungelig, we hebben hem letterlijk in elkaar

geknutseld. Ik zie ons in oktober 2014 met z'n vijven in de studio van de Theaterschool zitten en de eerste bijeenkomst voorbereiden. Zeker, er was de vlijmscherpe analyse van Tobias, de heldere oproep op Radio Futura, ons enthousiasme en vele aanmeldingen op Facebook. Maar echt weten wat we nu daadwerkelijk aan het organiseren waren wisten we volgens mij niet.

Lara:

Op het laatste moment werd er een Powerpoint in elkaar gezet, de instructies voor Open Space werden opgezocht op het internet, vlak voor aanvang nog de catering in orde gemaakt en posters opgehangen. Hoe moest het? Hoe staan de stoelen, wie zit waar, wie spreekt, hoe lang mag het duren en wat dan? Allemaal nieuwland, maar een ding was zeker: niemand van ons was geïnteresseerd in DIY, do-it-yourself, maar in DIWAP, in do-it-with-other-people.

Marijke:

<http://www.encyclo.nl/>

Sociale bewegingen: Collectieve actie die wordt ondernomen door al dan niet formeel georganiseerde mensen, met als doel een bepaald aspect van maatschappelijke verandering in een samenleving te bevorderen of tegen te houden. Uit de categorie: Abstracte begrippen - valt onder: sociologische begrippen.

Lara:

Tobias bracht een jaar geleden zijn betoog (een beetje tegen zijn zin en aangemoedigd door Anoeke Nuyens). Die speech sloeg in als een bom. Zijn tekst had iets teweeg gebracht. Er was iets geïnjecteerd dat broeide. En zo kwam Tobias met het idee een oproep te plaatsen om met elkaar als veld in gesprek te gaan. Wij - Fanne en Het Transitiebureau - waren mee. En De Agenda was geboren.

Marijke:

November 2014 De Agenda #1 op de Theater-
school Amsterdam: +- 60 man

Lara:

December 2014 De Agenda #2 in Het Veen
Theater Amsterdam: +- 80 man

Marijke:

Januari 2015 De Agenda #3 in het Ro Theater Rot-
terdam: +- 100 man

Lara:

Februari 2015 De Agenda #4 in Frascati Theater
Amsterdam: +- 50 man

Marijke

Maart 2015 Steunbetuiging in het Maagdenhuis
Amsterdam: +- 30 man

Lara:

April 2015 De Agenda #5 in de brakke grond in
Amsterdam: +- 25 man

Marijke:

Mei 2015 De Agenda #6 Spring Festival Utrecht:
+- 65 man

Lara:

Juni 2015 De Agenda #7 Oostpool Arnhem: +- 15
man

Marijke:

Vandaag september 2015 Frascati Theater Am-
sterdam: +- 75 man

Lara:

Plots was De Agenda een begrip. Mensen spraken
erover. Het was iets waar je een keer bij wilde zijn
om te snappen waar iedereen het over had. Mensen
met allerlei verschillende posities binnen het veld
kwamen om mee te agenderen, notuleren en spre-

ken. De Agenda was geen belangenclub, het was
rommelig en levend. Het ontstond en werd gemaakt
door de mensen die er waren. Er was geen voor-
opgezet plan maar een open plek waar we onszelf
konden scholen over ons eigen veld. Structuren en
beleid waren niet langer vieze woorden, maar deel
van het creëren en verbeelden van andere mogelijke
manieren van gemeenschappelijkheid.

Marijke:

En opnieuw moeten we niet vergeten: de achterkant
van De Agenda zit simpel in elkaar en is waarschijn-
lijk herkenbaar voor iedereen. Te weinig mensen
die de boel organiseren. Te weinig tijd om zorg-
vuldig van moment naar moment te bewegen. Om
erin te gaan, om weer uit te zoomen zodat je de be-
weging kan overzien. Ook wij hanteerden de meest
bekende techniek van de sector. Email, google
drive en samen aan tafel. De taak van de secretaris
rouleerde. Nu jij, dan ik, dan jij weer. Voor iedere
nieuwe Agenda bijeenkomst voer je de snelheid op.
Acceleratie. Email, google drive, samen aan tafel.
Voor ons werd dat een valkuil. Een beweging kan
maar gedeeltelijk bewust worden gecreëerd. Het
wordt pas een beweging als het momentum daar is.

Lara:

Neem De Nieuwe Universiteit. Er was de bezetting
van het Bungehuis. Toen de gedwongen ontruim-
ing en de boetes die de bezetters werd opgelegd.
Er werd een demonstratie gepland vanaf het Bun-
gehuis. Ik liep mee. Er waren zo'n 1500 mensen.
Aangekomen voor het Maagdenhuis werd er vuur-
werk afgestoken en leuzen geroepen door een me-
gafoon. Amper een uur later wordt de deur gefor-
ceerd en bezetten de studenten het Maagdenhuis.
Deze bezetting zou 6, 5 week duren en de ruimte
geven aan een openbare gepolitiseerde ruimte waar
uitgewisseld werd over belangrijke vraagstukken
van deze tijd.

“In welk gebied wil je zitten?” vroeg Lotte ons. En jawel: de meeste van ons voelen zich aangetrokken door verzet en beweging.

Marijke:

Niemand had gedacht dat je een gebouw als het Maagdenhuis 6,5 week kon bezetten. Maar het gebeurde. Ineens was daar dat momentum, die 1500 mensen en die deur die geforceerd werd. Het bezette Maagdenhuis maakte een beweging mogelijk. Nu De Nieuwe Universiteit geen natuurlijke ontmoetingsplek meer heeft vraagt het bij elkaar komen om veel meer organisatie. Organisatie strijkt in tegen beweging. Het is het spanningsveld tussen verzet & beweging en verzet & format.

Lara:

Aan het einde van het seizoen werkten we een middag met Lotte van den Berg. We wilden zelf begrijpen wat nu eigenlijk de waarde van De Agenda was, is, en wat we persoonlijk, en als groep zouden willen borgen voor de toekomst. In groepjes van twee hebben we ieder vijf waarden bepaald. Vervolgens deze naast elkaar gelegd. En er weer vijf waarden uit geselecteerd. Plots stonden daar zonder consensus of compromis vijf begrippen, vijf principes die voor ons het fundament bleken van 'onze' motivatie voor Agenda:

Marijke:

1 SAMENKOMST op basis van solidariteit en engagement

Lara:

2 EMANCIPATIE van taal, kennis en handelen

Marijke:

3 VERSCHIL

Lara:

4 BEWEEGELIJKHEID

Marijke:

5 ENGAGEMENT en actie

Lara:

Lotte tekende een beeld dat vier cruciale krachtenvelden toont.

**De Agenda heeft tussen
al die krachtenvelden
in gezweefd, we hebben
haar niet gestuurd,
ze is niet bewust van
het een naar het ander
geëvalueerd.**

Beweging versus vaste vorm. En verzet versus samenkomst. "In welk gebied wil je zitten?" vroeg Lotte ons. En jawel: de meeste van ons voelen zich aangetrokken door verzet en beweging. De plek van de kleine, onvoorspelbare groepen, de guerilla tactieken...

Marijke:

Maar de pragmatici onder ons, de taaie, geduldige, die zien ook het belang van dat andere gebied: Verzet en format. Het belang van representatieve organisaties met een lange adem en het ritme van de politiek, als Kunsten '92, of Platform BK. Vormen van georganiseerd verzet. Samenkomst en beweging zijn er veelvuldig. Denk aan de actuele burgerbewegingen, de spontane manifestaties, aan elke demonstratie waarbij een grote groep mensen bij elkaar in beweging is. Het minst aantrekkelijke lijkt op het eerste gezicht dit hoekje hier: samenkomst op basis van een vast format... Netwerken, gestructureerde uitwisseling, bedrijfsuitjes, het ruikt naar duurzaamheid, maar ook naar onontkoombare institutionalisering.

Lara:

De Agenda heeft tussen al die krachtenvelden in

gezwefd, we hebben haar niet gestuurd, ze is niet bewust van het een naar het ander geëvalueerd.

Dat is niet erg, maar het is voor ons wel een teken dat we keuzes moeten maken, de keuze bijvoorbeeld om in de komende periode zelf niet meer op te roepen tot maandelijkse bijeenkomsten. We hebben niet de ambitie een georganiseerde spreekbuis te worden, zijn huiverig om toe te geven aan 'verzet en format' (zoals een belangenorganisatie) of 'format en samenkomst' (verplichte bijeenkomsten) omdat we vrezen dat we dan de kracht van De Agenda (namelijk dat momentum en de gedeelde ruimte) verliezen.

Marijke:

Stoppen, een pas op de plaats betekent niet opheffen. De Agenda zoals die in het afgelopen seizoen is gegroeid is van iedereen. Van iedereen die hier vandaag in de ruimte is. En van iedereen die denkt dat hij de Agenda kan gebruiken. Als instrument voor een andere beweging, om een ander momentum te vangen en niet aan ons voorbij te laten gaan. Ondanks het feit dat wij, dat ene groepje beginners,

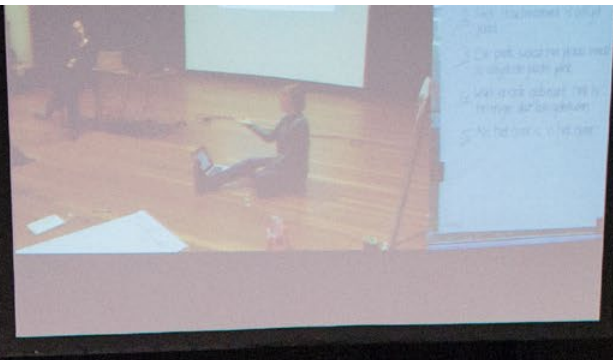
nu voorlopig niet meer de organisatie van De Agenda op ons willen nemen, realiseren we ons heel goed dat we er nog lang niet zijn.

Eergisteren bij het debat De Grote Generatiewissel werd opnieuw duidelijk hoe moeilijk het is om met elkaar in gesprek komen, zeker als we dat dwars door functies en generaties heen proberen te doen. Een gesprek dat ertoe doet heeft een andere cultuur nodig, andere voorstellen, meer oefeningen, meer moed misschien ook om minder voor de hand liggende onderwerpen en vragen op te zoeken.

Lara:

In dat gesprek werd meerdere keren het gebrek aan tijd genoemd. Vandaag is er de tijd en zijn jullie er. Laten we dus opnieuw - van dit momentum gebruik maken. Wie weet kunnen we aan het einde van deze langere werksessie tot een aantal nieuwe voorstellen komen voor onze kunstenlandschap. Want condities hebben wel degelijk invloed op werk en het is aan ons, het culturele veld, om deze te blijven herdenken en uitvinden.

**De top vijf: het obligate
'kunst' op 1 met 167 en
'theater' op 2 met 156.
Toch interessant: 'werk'
staat op 3 met 102, voor
de duidelijkheid 'hobby'
kwam maar 1 keer voor.**

INVENTARISATIE VAN EEN JAAR DE AGENDA

Luc de Groen & Fanne Boland

Luc:

Ik ben Luc, student dramaturgie en stagiaire Frascati.

Fanne: Ik ben Fanne, dramaturg en op dit moment werkzaam bij Toneelgroep Oostpool in Arnhem.

Luc:

Terugkerend onderwerpen van De Agenda waren 'taal', 'frame', en de vragen 'hoe willen wij spre-

ken?', 'in welk kader plaatsen wij onszelf en in welk kader willen wij geplaatst worden?'. Wat er gezegd wordt en hoe dat gezegd wordt hangt met elkaar samen. Er is geen neutrale taal of neutraal kader van waaruit we kunnen beginnen met spreken, uitwisselen, bevragen en evalueren etc.

Fanne:

Daarom gaan wij in op het 'hoe': wij gaan heel concreet in op de vraag welke woorden er tijdens De

Agenda gebruikt zijn. Wat is ons vocabulaire? Als De Agenda staat voor een groot gesprek, wat hebben we dan gezegd?

Luc:

We gaan het heel academisch aanpakken want wij komen van de universiteit. En daar zijn ze supergoed in het werken met schema's, cijfers en grafieken.

Fanne:

We hebben de notulen geanalyseerd en kwamen tot de conclusie dat er verschillende soorten notulisten waren. Ten eerste de dramaschrijvers: Zij hebben een volledige dialoog uitgeschreven, met de 'personages' erbij.

Luc:

De holisten: betrokken ook de vorm van het gesprek in de notule en vertelden hoe het gesprek

verliep.

Fanne:

De ambtenaren: Deze notulisten deelden alleen informatie mee, liefst met verwijzingen naar andere notulen.

Luc:

De dichters: Van pure poëzie tot best wel onbegrijpelijk.

Fanne:

De polemisten: Dit waren notulen waarin een stevig standpunt uitgewerkt werd, als het ware al een volledig betoog waarin een stelling beargumenteerd werd.

Luc:

Tot slot de antroposofen: Alles staat al met elkaar in verbinding, in het universum hangt alles met elkaar

samen. Deze notulisten gingen er van uit dat hun notule al in de kosmos zweeft, zij vonden mailen dus overbodig.

Fanne:

We hebben de woorden die we hebben gebruikt geteld. We hebben onderzocht hoe vaak welk woord gebruikt werd. Dat zegt iets over wat we hebben besproken. De top vijf: het obligate ‘kunst’ op 1 met 167 en ‘theater’ op 2 156. Toch interessant: ‘werk’ staat op 3 met 102, voor de duidelijkheid ‘hobby’ kwam maar 1 keer voor.

Luc:

Op 4 stond ‘publiek’ en op 5 ‘tijd’.

Fanne:

‘Subsidie’ en ‘plek’ staan net niet in de top vijf, maar die kwamen ook heel hoog.

Luc:

‘Geld’ ‘waarde’ ‘kunstenaar’ en ‘politiek’ zijn de achtervolgers van de top 7.

Fanne:

‘Generatie’ ‘structuur’ ‘productie’ ‘macht’ kwamen precies even vaak voor.

Luc:

‘Liefde’ kwam even vaak voor als ..

Fanne: ‘...fonds’

Luc:

‘Multicultureel’ ‘engagement’ ‘België’ ‘solidariteit’ ‘relevant’ ‘conflict’ ‘catharsis’. Die woorden kwamen nul keer voor.

Fanne: Maar ‘leuk’ en ‘prikkelend’ ook maar 1 keer.

Luc:

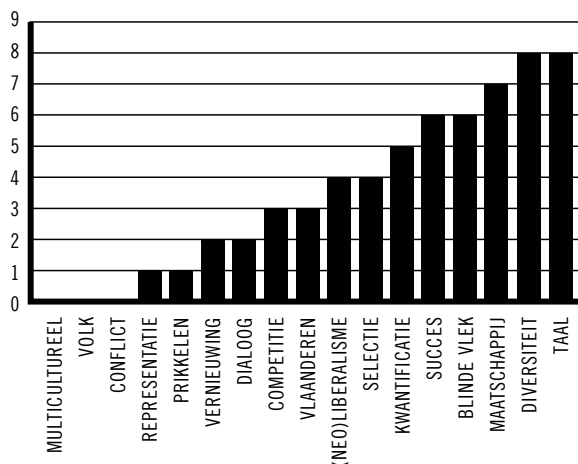
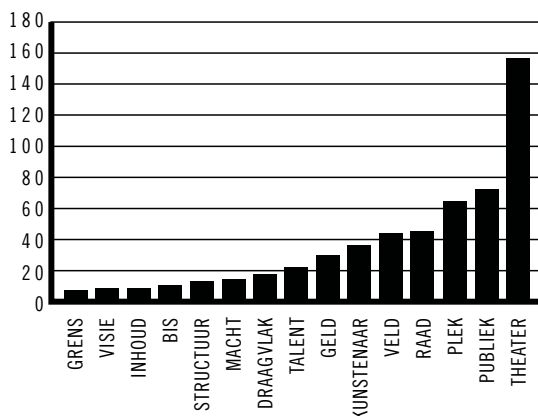
We hebben ook de totale hoeveelheid woorden geteld: het notule-totaal was 18788. Dus zoveel woorden hebben wij nodig gehad om ons punt te maken.

Fanne:

Wij vroegen ons af of dat eigenlijk veel of weinig is. Hoeveel woorden hebben anderen nodig om hun punt te maken? Om een statement te doen?

Luc:

We hebben een vergelijking gemaakt. Het document van Anders Breivik (de Noorse rechtsextremistische terrorist die in 2011 een aanslag pleegde) bestond uit 450642 woorden. Filippo Tommaso

Marinetti besteedde aan zijn futuristisch manifest uit 1909 2217 woorden. Dus op de schaal Marinetti – Breivik zitten we aan de Marinetti-kant.

Fanne:

Breivik blijft met zijn kruistochtenretoriek toch wat in het verleden hangen. Marinetti probeerde op zijn minst een toekomst te visualiseren. Dus wij zijn op die schaal toch behoorlijk visionair bezig geweest.

Luc:

Wij hebben ook aan statistiek gedaan. De 80 betekenis-dragende woorden die in de notulen te vinden waren zijn in totaal 1331 keer gebruikt. De top vijf van die woorden bevat 625 van die woorden. Je zou hieruit kunnen concluderen dat wij na-praters zijn, omdat we veel dezelfde woorden gebruiken.

Fanne:

Maar wij zouden een andere conclusie willen trekken: dat wij juist constant op zoek zijn geweest naar

nieuwe woorden om die vijf hoofdwoorden (kunst, theater etc. woorden die op zichzelf zo veelgebruikt zijn dat ze vaak leeg voelen) mee te kleuren. Een aantal van de nul-woorden bijvoorbeeld zijn wel degelijk gezegd, alleen niet in de notules terecht gekomen. We hebben steeds nieuwe woorden gezocht om een nieuwe inhoud mee te kunnen formuleren.

Luc:

Wij hebben een voorstel voor vervolgonderzoek:

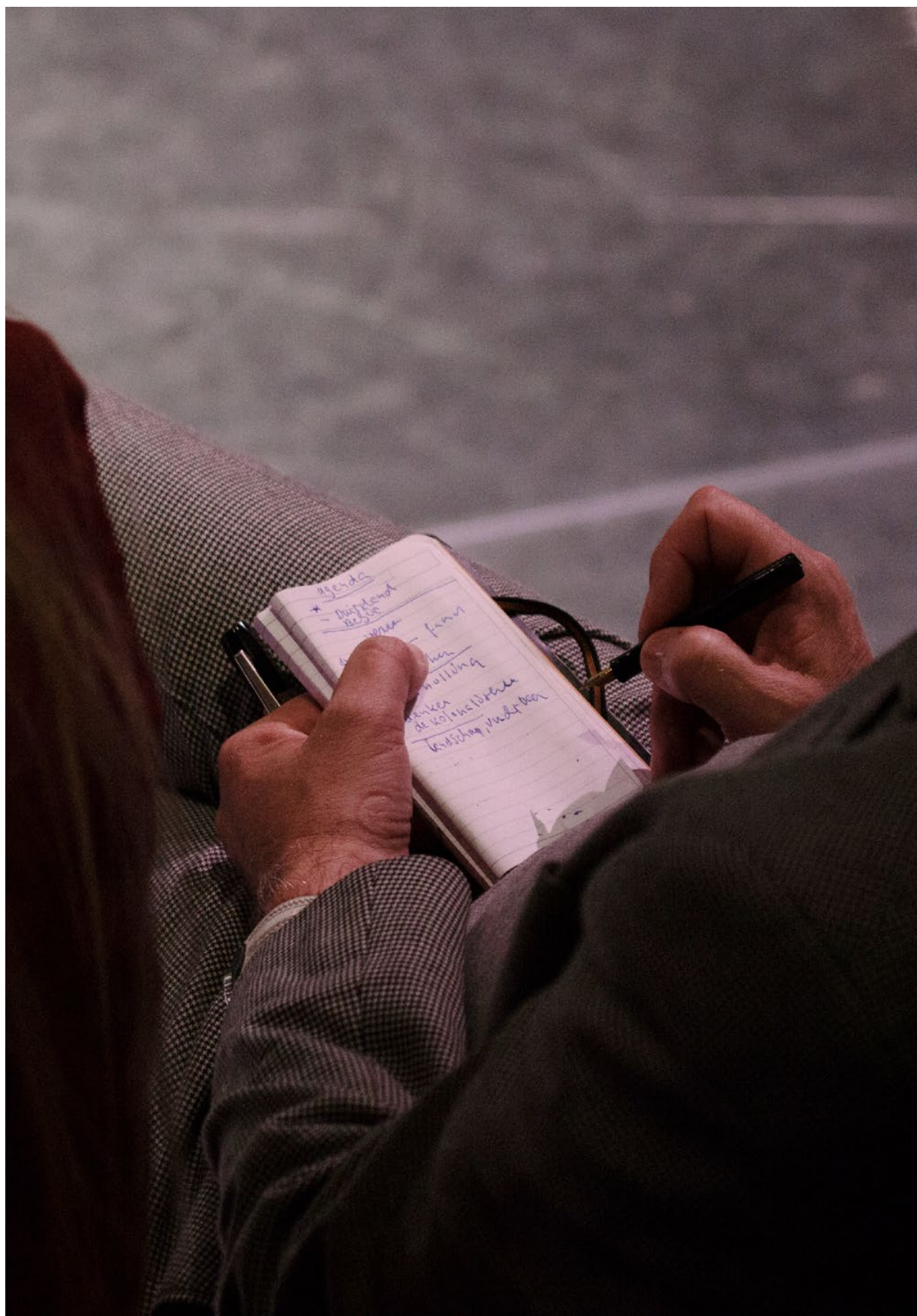
Er zou iemand in de toekomst onderzoek kunnen doen naar of bijvoorbeeld ‘emotie’ ‘droom’ ‘mens’ ‘ethiek’ of ‘idealen’ in de notulen voorkomt. Dat hebben wij nog niet gedaan.

Fanne:

We wijzen jullie graag op de grafieken en schema's die we hebben gemaakt waarin alle getelde woorden terug te vinden zijn. Bedankt voor jullie aandacht.

Agenda
* Dinsdag
Agenda
Kennis - fms
Kennis
Kennis
de Koning
Koning

#40

Als je ervan uitgaat dat de werkelijkheid politiek gecon-
strueerd is door bepaalde heersende discoursen, dan speelt
cultuur daar een cruciale rol in. Wat Gramsci de 'common
sense' noemt, krijgt mee gestalte door films, boeken en
theatervoorstellingen. Dat culturele aspect staat absoluut
centraal in hoe we onze wereld en onze eigen identiteiten
definiëren. Daarom zijn kunst en politiek dus geen aparte
werelden. Het gaat ook geen enkele zin om een onderscheid
te maken tussen politieke en niet-politieke kunst. Wat we
'niet-politieke kunst' bestempelen, noem ik liever
'common sense' kunst. Het is kunst die de 'common sense' niet
vrijgemaakt heeft. Kritische
machten

#1

Kunst is geen
in zooverre d
oordeel, noc
heeft op het

We zijn altijd overal en tegelijkertijd helemaal nergens; werk lijkt niet meer op werk, maar ondertussen zijn we alleen nog maar ‘an die arbeit’.

UITHOLLING

Tobias Kokkelmans & Anoeke Nuyens

Anoeke:

Uitholling. Dat leek ons een goed beginpunt om de laatste Agenda mee af te sluiten. En toch is het ook een beetje gek. Kijk ons hier nu zitten. Slim, knap, gezond. We hebben te drinken, we hebben een heerlijk diner straks, met verse producten, er is wijn en bier in overvloed, we hebben citaten, we gaan elkaar straks inspireren, nieuwe plannen en toekomstvisies delen, misschien ontstaan er zelfs vandaag wel nieuwe vriendschappen, plannetjes voor nieuwe kunstwerken. En toch willen wij het hebben over uitholling. Misschien wel juist omdat

de situatie zo paradoxaal is: we leven in een cultuur met zoveel verworven vrijheden en luxe. En toch werken we ons de pleuris. Altijd druk druk druk, en als je even een leeg of nutteloos moment hebt, voel je je meteen schuldig dat je die niet opvult met efficiënte dingen.

Tobias:

Maar er is niets mis met hard werken.

Anoeke:

Hard werken is fantastisch. Ergens helemaal voor

gaan, voelen hoe het zweet zich in je oksels ophoopt, je ergens in vastbijten, mee engageren, tot het naadje gaan: het is ons allemaal zeer dierbaar.

Tobias:

Alleen het lijkt soms wel alsof we zoveel tegelijkertijd willen dat we alleen nog maar rennen. En nooit meer stilstaan.

Anoek:

Kiezen we daar zelf voor? Is er meer werk te doen? Of worden we aangestuurd door onzichtbare krachten?

Tobias:

Soms lijkt het wel alsof alles en iedereen uithollingsverschijnselen vertoont: hyperflexibele, onderbetaalde zzp'ers die zich een slag in de rondte multitasken, de opmars van het leger stagiaires versus de aanstormende hordes vrijwilligers, instellingen die fuseren, arbeidsplaatsen en functieomschrijvingen die samengevoegd worden... Denk bijvoorbeeld aan de modieuze term 'artistiek coördinator': iemand die eigenlijk min of meer voor alles inzetbaar is: een beetje communicatie, een beetje productie, een beetje dramaturgie, een beetje programmering. Het is vooral: één functie die er vier tegelijk covert.

Anoek:

Theatermaker Freek Vielen stelde tijdens Festival Boulevard: "Uiteindelijk komt het erop neer dat, omdat er in Nederland minder geld is, er ook minder tijd en ruimte is om iets belang te geven.

Doordat we iets minder belang kunnen geven krijgt het vanzelf minder belang. En doordat het minder belang krijgt wordt het uiteindelijk ook minder be-

langrijk." Toch is uitholling niet alleen maar een causaal geldprobleem - was het maar zo simpel. Het is evengoed een ruimte- en een tijdsprobleem. Omdat we meer kunnen doen in minder tijd, is er minder ruimte; omdat er minder ruimte is, nemen we minder tijd, enzovoorts. We zijn altijd overal en tegelijkertijd helemaal nergens; werk lijkt niet

meer op werk, maar ondertussen zijn we alleen nog maar aan die arbeit.

Tobias:

Byung Chul-Han, de Koreaanse filosoof die elk theaterfestival weer geciteerd wordt, omschrijft deze zelfuitbuiting als volgt: "Iedereen is de ondernemer van zijn eigen ik geworden. Vroeger waren het bedrijven die onderling met elkaar concurreerden, nu zijn het individuen. Maar het is doodvermoeiend om voortdurend maar jezelf te moeten zijn, jezelf te moeten uiten, je eigen potentieel te moeten waarmaken."

Anoek:

We zijn zo druk bezig met onszelf te kapitaliseren, te koloniseren en te produceren, dat we op een gegeven moment aan niks anders meer kunnen den-

ken en alle andere, hogere aspiraties laten varen. De nieuwe redactie van het blad Etcetera stelde vorige week, tijdens de opening van het Vlaams Theaterfestival het volgende: “Zonder dat wij er onszelf altijd goed van bewust zijn, wordt ons denken gekoloniseerd door begrippen als onbegrensd groei, vooruitgang, competitie, nut en individuele vrijheid. Die innerlijke kaders zorgen ervoor dat het vaak erg moeilijk is om dat wat we preken ook echt te praktiseren. Ze zitten dieper geworteld dan onze politieke overtuigingen en leiden ertoe dat onze daden vaak in tegenspraak zijn met die overtuigingen. In haar handelen toont onze kunstensector zich allesbehalve als een morele vrijhaven.” Die speech sloot af met een hamvraag: “hoe kunnen we ons eigen denken dekoloniseren?”

Tobias:

Op het boerenland heeft het begrip ‘uitholling’ een heel specifieke betekenis. De weilanden rondom mijn ouderlijk huis vormen een enorme lappendeken van kleuren. Het ene weiland is groen, het tweede bruin en het derde geel. Het jaar erop wisselen de kleuren. Dan is het ene weiland geel, het tweede groen en het derde bruin. Enzovoorts. Dat heet een wisselbouwsysteem: het steeds veranderen van gewassen zodat bodemziekten, schimmels, aaltjes, stikstof, giftig onkruid, etc. er geen vat op kunnen krijgen. Het ene jaar is er gras, het andere jaar graan, het derde jaar ligt het braak, en dan begint het weer van voor af aan.

Als je telkens maar jezelf produceert, steeds maar dezelfde gewassen verbouwt en elke keer hoopt nóg meer te kunnen oogsten, krijgt het weiland te kampen met bodemmoeheid - nog zo’n mooi agrarisch woord. Variatie, wisselbouw en braakligging zijn dus essentieel, wil de bodemstructuur zich weer kunnen herstellen. Doe je dat niet, dan wordt het land onvruchtbaar, dor en moe. Dat proces van onvruchtbaarheid noemen ze in de wereld van de landbouw: uitholling. Of zoals Byung Chul-Han het zegt: “De mens heeft ook een akker nodig waar niet direct geoogst moet worden. Een speelruimte waar je je ook kan ophouden zonder winste moeten generen.”

Anoek:

Hoe zorgen we ervoor dat onze lappendeken niet uitholt tot een dorre vlakte, dat onze politieke vergezichten niet vernauwen tot narcistische navelstaarderij?

Tobias:

Veel kunnen we op onszelf betrekken. We kunnen ons op individueel

niveau realiseren dat het bewust braakleggen van je eigen weiland tijd, ruimte (en in die zin ook geld) creëert voor oogst op de lange termijn. Verder is het ook zeer de moeite waard om door te denken over het idee van wisselbouw – dus afwisseling in je werkzaamheden, verantwoordelijkheden en aspiraties, of “minder consequente praktijken, minder gefixeerde rollen en meer dwarsverbanden”, zoals Lotte van den Berg ze noemt. Wisselingen van perspectief die kunnen zorgen voor vruchtbare ‘nieuwe grond’.

**Is theater een product?
Is kunst niet juist dat
wat zich afspeelt tussen
de blik van de toeschouwer
en dat waar hij naar
kijkt? In een moment,
waarvan je van tevoren
niet wist of het zou gaan
ontstaan.**

Anoek:

En toch. En toch is die individuele verantwoordelijkheid niet genoeg, hoezeer je jezelf ook inprent dat alleen jij nog verantwoordelijk bent voor je eigen geluk en de bewustwording van je eigen weiland. Verbouwen is een ding, maar daarna volgt de oogst en uiteindelijk de markt. En die markt, zoals die nu vorm krijgt binnen de kunsten, verleid je tot het maken van efficiënte en doelmatige keuzes. Hoe meer je je op 1 gewas richt, hoe minder risico je loopt het te verkloten – en dus meer kans op winst – maar ook ben je beter herkenbaar. 1 product betekent ook: een merk opbouwen. Hoe beter je herkenbaar bent als merk, hoe meer kans op omzet, winst en zichtbaarheid. Op die manier moet je sterk in je schoenen staan om te kunnen zeggen: dit seizoen laat ik mijn grond met rust.

Tobias:

Is theater een product? Is kunst niet juist dat wat

zich afspeelt tussen de blik van de toeschouwer en dat waar hij naar kijkt? In een moment, waarvan je van tevoren niet wist of het zou gaan ontstaan. Soms doet het dat, en soms ook niet. Die tussenruimte, zoals Hannah Arendt het noemt, ontstaat die als je steeds hetzelfde maakt? De vraag is dus hoe we ervoor kunnen zorgen dat we niet met z'n allen vervallen tot één efficiënte monocultuur waarin alleen nog maar dezelfde gewassen met een zo groot mogelijke winstmarge verbouwd worden, waarbij slechts een handjevol, inmiddels slechts geraakte prikkels als 'publiekscijfers' en 'speelbeurten' de belangrijkste aanjagers blijken. Hoe houden we het landschap vruchtbaar en gevarieerd?

Anoek:

Dat kan door ons te verenigen en andersoortige, gedeelde waarden uit te dragen. Dit jaar wisten duizenden Nederlandse huisartsen zich te verenigen onder het manifest 'Het Roer Moet Om'; ondanks

alle onderlinge verschillen en concurrentie vonden zij het van onmiddellijk belang dat er weerwoord geboden moest worden tegen de voortschrijdende marktwerking in de zorg en de inmiddels exorbitante macht van zorgverzekeraars. Welke andere prikkels, stimulansen en waarden zijn denkbaar dan alleen die van de markt?

Tobias:

Tijdens het afgelopen seizoen hebben we met De Agenda tijd besteed aan het benoemen en zoeken van andersoortige waarden. En die taak stopt natuurlijk niet met deze Agenda XL. Dus voor vandaag stellen wij als één van de agendapunten voor: met behulp van welke waarden kunnen we gezamenlijk de uitholling tegengaan? Hoe richten we structuren in waar een mate van solidariteit vastligt? Hoe zorgen we ervoor dat gedeelde verantwoordelijkheid voor die lappendeken niet alleen maar iets is wat je nastreeft, maar wat werkelijk onderdeel is van de praktijk, en consequenties heeft?

Aanzet tot een voorstel:

Anoek:

1 Lobbyen voor de lappendeken. Lobbyen voor je eigen belang is niks mis mee. Je komt op voor de droom of het idee waar je voor staat. Dat moet zo blijven. Maar er zijn momenten dat het van cruciaal belang is dat je lobbyt voor het veld. Voor die gezamenlijke lappendeken. Daar moeten scholen in onderwijzen: een bewustzijn creëren dat als je met wethouders spreekt, in Den Haag uitgenodigd wordt als jonge maker, je niet je eigen toko moet gaan ophemelen, maar voor het veld moet gaan staan. Verder: er zijn organisaties, zoals Kunsten '92 en NAPK, en vakbonden als FNV Kiem, maar we moeten ons eens serieus gaan afvragen waarom een groot deel van ons daar zich te weinig mee verbindt. Is het onverschilligheid, te weinig tijd, of te weinig affiniteit, wat is het?

Tobias:

2 Ethiek aan de voor- en achterkant van het podium. Wat als we als sector een soort huwelijksacte zouden ondertekenen waarmee we onderschrijven dat we ernaar streven op een ethische manier de achterkant in te richten. Waarom hechten we vandaag de dag nog maar zo weinig belang aan het idee van een collectieve arbeidsovereenkomst? Waarom zouden we daar geen nieuw leven inblazen? En dan zou het niet alleen moeten gaan om evenwichtige salariering – overigens wel broodnodig en hoogst actueel – maar ook andere checks en balances, bijvoorbeeld het inbouwen van voldoende tijd en ruimte.

Anoek:

3 Solidaire structuren. Kunnen we nadenken over nieuwe vormen van samenwerken en solidaire structuren, zowel voor grote als kleine instituten? Wat als we als sector meer openstaan en experimenteren met nieuwe vormen, niet alleen op het podium, maar ook aan de achterkant?

Tobias:

4 Laten we opnieuw vaststellen wat we nou echt 'nieuwswaardig' vinden. Wat als we behalve berichten over de zoveelste prijswinnaar, ook nieuws kunnen lezen over een maker die, ondersteund door zijn vakbroeders, even zijn weiland braak laat liggen, zich terugtrekt en de tijd neemt om zich te bezinnen op zijn volgende avontuur?

Anoek:

Laat de discussie losbarsten.

have to love
is world if I
ant to change
conditions.

2010 Thomas Hirschhorn

De mondiale crisis dicteert
ons onze levenswandel.
We moeten ons leven daad-
werkelijk veranderen,
nieuwe levensvormen ont-
wikkelen, deelnemen aan
ecologische en economische
zelfhulpprogramma's. We
kunnen niet anders dan 'doen'.
Of het ons nu bevalt of niet,
dat speelt geen rol meer.

2008

Peter Sloterdijk

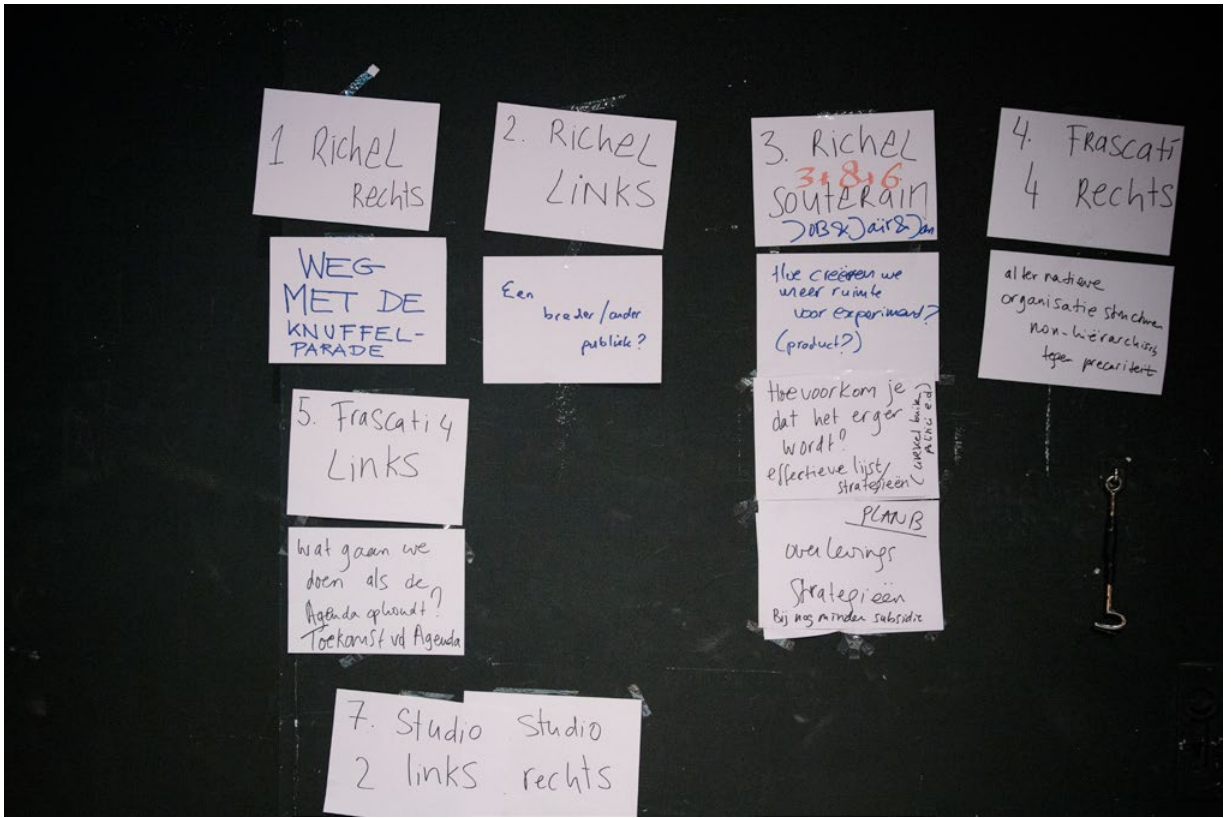

#10
I have to love
this world if I
want to change
its conditions.
2010 Thomas Malthus

#11
De mondiale crisis dicteert
ons onze levenswijze.
We moeten ons leven daad-
werkelijk veranderen,
nieuwe levensvormen ont-
wikkelen, die passen aan
ecologische en economische
zelfhulpprogramma's. We
kannen niet anders dan 'doen'.
Of het ons nu bevalt of niet,
dat speelt geen rol meer.
2009 Peter Sloterdijk

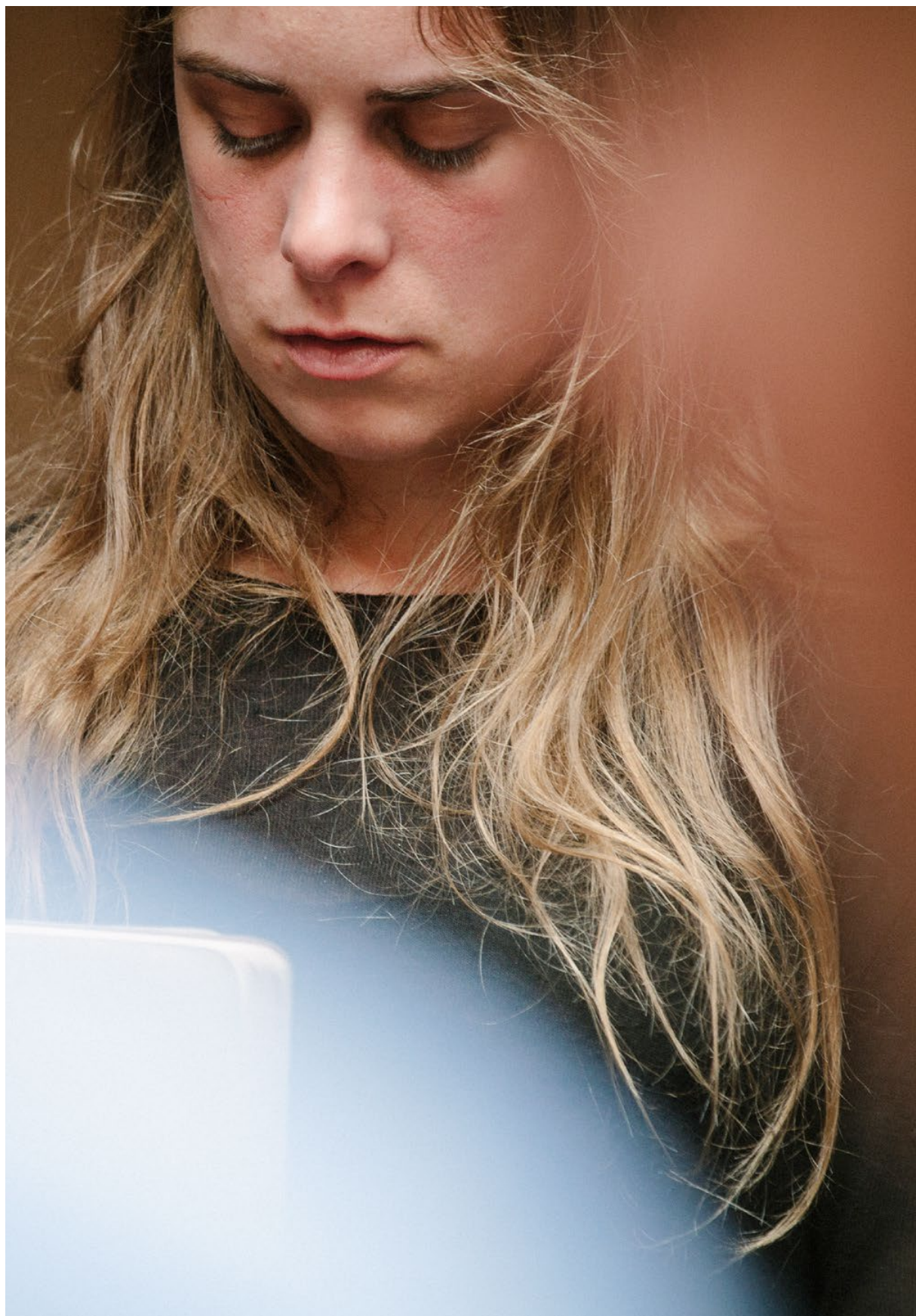

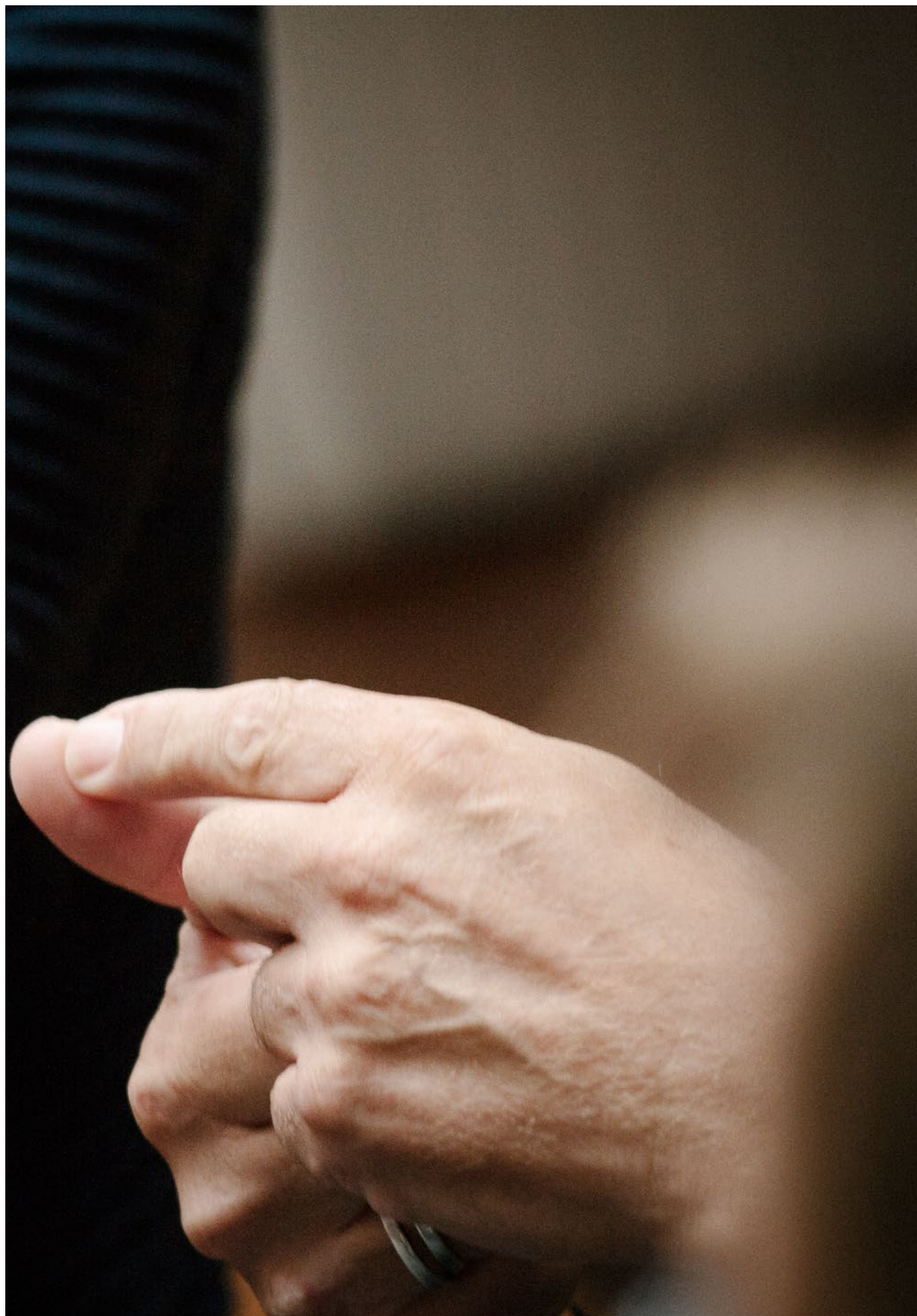

DE AGENDA XL

12 09 15

